

האקדמיה ללשון העברית

אוסף ציפורה ואהרן בר־אדון

לתולדות תחיית הלשון העברית בדיבור־פה

ריאיון עם מר אהוד בן־יהודה

מראיין: פרופ' אהרון בר־אדון

סימול: 400-5

- 1 א' בן־יהודה : הסביבה הייתה בהתחלה בילדותנו הרכה, הייתה מאוד לא עברית. ובעיקר
- 2 ז'רגונית, יידיש. וְאִפִּילוּ הָעֵבְרִים שֶׁל הַזְמָן הַהוּא, כְּשֶׁרָצוּ בִּאֲמַת לִיְהוֹנָת מֵהַחַיִּים
- 3 הַפְּרָטִיִּים וְמֵהַרְגְּלֵי הַגְּלוּת שֶׁלָּהֶם, דִּיבְרוּ קוֹדֵם בְּגִלּוּי וְאַחַר כֵּךְ בְּסֵתֶר, בְּשֵׁפָה
- 4 הַיְהוּדִית. וְלֹא רַק שֶׁנִּהְיָנוּ מִלְּדַבֵּר בָּהּ, אֲבָל לְפַעֲמִים הֵם עָשׂוּ אֶת זֹאת גַּם כֵּן בְּכַדִּי
- 5 לְקַנְטֵר וְלִהְרֹגֵז אֶת בְּנֵי־הַיְהוּדָה כִּשְׁהוּא הָיָה יָכוֹל לְהַקְשִׁיב, עָשׂוּ זֹאת בְּכוֹוֹנָה, מִפְּנֵי
- 6 שֶׁרָצוּ לְרַאוֹת אֶת הַפְּעוּלָה שֶׁהֵם מְשִׁיגִים עַל יָדֵי כֵךְ.
- 7 א' בר־אדון : אתם כמובן כמו כל הילדים רציתם לשחק עם ילדים אחרים.
- 8 א' בן־יהודה : כן, ולא יכולנו, מפני שהם לא דיברו עברית וְאִפִּילוּ אִם הֵם כָּבֵר הִתְחִילוּ לְדַבֵּר
- 9 עֵבְרִית, הֵם הָיוּ קְנָאִים דְּתִיִּים וְרָאוּ בַּהֲדִיבּוֹר הָעֵבְרִי שֶׁלָּנוּ שֶׁל בֵּית בְּנֵי־הַיְהוּדָה,
- 10 חִילוֹל הַקּוֹדֵשׁ. חִילוֹל לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁבַּהֲתַחֲלָה דִּיבְרוּ בְּכֹלֵל בַּהֲבֵרָה
- 11 אֲשַׁכְּנֻזִית, וְבְּנֵי־הַיְהוּדָה רָצוּ דוּוֹקָא אֶת הַהֲבֵרָה הַסְּפְרָדִית. זֶה שֶׁהוּא הֶכְנִיס, דְּרַךְ
- 12 אֲגַב, אֶת הַהֲבֵרָה הַסְּפְרָדִית לְהַדִּיבּוֹר הַחַי הַיִּשְׂרָאֵלִי שֶׁל הַיּוֹם. אִם כִּי זֶה לֹא
- 13 הִיִּתָּה הַהֲבֵרָה שְׁלוֹ. אֲבָל הוּא הִסְתַּגַּל וְהִתְעַקֵּשׁ דוּוֹקָא עַל הַסְּפְרָדִית.
- 14 א' בר־אדון : ואתם כבר הורגלתם.
- 15 א' בן־יהודה : כן, אנחנו כבר בבית דיברנו.
- 16 א' בר־אדון : אם כן עוד פעם, איך שיחקתם עם ילדים?
- 17 א' בן־יהודה : לא היה, אין לי חברים של הילדות, מפני שלא שיחקנו יחד.
- 18 א' בר־אדון : אבא לא הרשה?
- 19 א' בן־יהודה : לא. מפני שזה לא היה, לא היה על טהרת הלשון.
- 20 א' בר־אדון : לא היו בכלל ילדים שדיברו עברית?
- 21 א' בן־יהודה : כן, לאט לאט כבר הִתְחִילוּ, הוּא הָיָה אִפִּילוּ כּוֹתֵב בְּעִתּוֹן כֹּל פֶּעַם שֶׁהָיוּ עוֹד
- 22 מִסְּפֵר יְלָדִים דּוֹבְרֵי עֵבְרִית וְעוֹד מִשְׁפָּחָה עֵבְרִית, הוּא הָיָה רוֹשֵׁם בְּעִתּוֹנוֹ
- 23 פְּחָדְשׁוֹת בִּימִים הֵהֵם. אֲפֶשֶׁר לְקַרְוֹא בְּעִתּוֹנִים הַיִּשְׁנִים שֶׁל אֹז בְּ"הַצְּבִי",
- 24 בְּ"הַשְּׁקָפָה", בְּ"הַאֹרֹר", בְּכֹל אֱלֹהֵי הָעִתּוֹנִים. הוּא הָיָה רוֹשֵׁם כֹּל יוֹם כִּמְהַ
- 25 מִשְׁפָּחוֹת חֲדָשׁוֹת מִדְּבָרוֹת עֵבְרִית וְכִמְהַ יְלָדִים.
- 26 א' בר־אדון : =מה בדבר משפחת פינס?
- 27 א' בן־יהודה : הם דיברו, בבית הם דיברו יהודית. אבל הוא בסוד, היה מדבר עם אבא עברית.
- 28 אִם כִּי הֵם יָסְדוּ אֲגוּדָה שֶׁל לְדַבֵּר עֵבְרִית וְלֹא יִתְבוֹשְׁשׁוּ, בְּכֹל זֹאת הֵם דִּיבְרוּ רַק
- 29 בִּינֵיהֶם הוּא וְבְּנֵי־הַיְהוּדָה, דִּיבְרוּ עֵבְרִית בִּינֵיהֶם, בְּפֶרֶט בְּבֵית בְּנֵי־הַיְהוּדָה, לֹא בְּבֵיתוֹ

הוא, ולא ברחוב, בוודאי שלא ברחוב מפני שזה לא היה מקובל.	30
א' בראדון: מה בדבר משפחת ילין?	31
א' בן־יהודה: ילין, מובן, היה תלמידו של בן־יהודה ודיבר עברית עמו, אחר כך יותר ויותר.	32
א' בראדון: איזה, דוד ילין היה מדבר עם בן־יהודה?	33
א' בן־יהודה: כן, דוד, כן, ודאי, דוד ילין ומיח"ס. אינני זוכר אולי בחברת "כל ישראל	34
חברים", בבית הספר שהוא התחיל ללמד עברית בעברית, הוא הלוא היה	35
המורה הראשון לעברית בעברית, בן־יהודה. ואחריו באו כל אלה שנעשו חבריו,	36
ואחר כך הם היו יחד בוועד הלשון וכולי.	37
א' בן־יהודה: כן, ניסים בָּכר, הוא באמת היה הגורם לתחיית הלשון העברית בדיבור פֶּה	38
בפרהסיה ובפחינוך. הוא נתן לבן־יהודה את ההזדמנות הראשונה להיות מורה	39
עברית בעברית. זה אמנם הִזיק מאוד לבן־יהודה כי הוא היה, כי הוא חש	40
בריאותיו, הוא היה משוכב ואסור היה לו, הוא היה גונח דם. אבל היה חשוב	41
להתחיל את הדיבור העברי בבית הספר, ואת הלימוד העברי, עברית בעברית.	42
הוא למעשה היה המורה הראשון לעברית בעברית. לימדו עברית דרך שפות	43
אחרות, ועל ידי הדת. אבל הוא היה הראשון, וזה ניסים בכר באמת שפתח לו	44
את הדרך.	45
א' בראדון: האם הילדים בזמן ילדותך היו לועגים לך שאתה מדבר עברית?	46
א' בן־יהודה: כן, לא רק לועגים לי שאני מדבר עברית אלא היו לועגים גם כן לְהַשְׁפָּה שלי,	47
לאמור לְהַמְלִילִים שהייתי משתמש בהם, כי היינו מקבלים אותם מאבא. וזה לא	48
היה מקובל, לא היה מקובל לדבר כך עברית.	49
א' בראדון: ספר לי קצת מחוויותיך כילד על דבר החייאת הדיבור העברי. מתי הרגשת	50
שהדיבור התחיל לחיות בדיבור פֶּה ברחוב?	51
א' בן־יהודה: בכל הזדמנויות החיים שלנו, מרגע קומנו ועד רגע שהלכנו לישון, ברחוב, בפרט	52
בנסיעות. אני הרגשתי את תחיית הלשון כשהיינו מלווים את אבא בנסיעותיו.	53
כשהייתה ניתנת האפשרות. ואם לא הייתה האפשרות הוא היה יוצר את	54
האפשרות, לא כל כך בכדי לקחת אותנו איתו, אלא בכדי להכריז על תחיית	55
הלשון. הוא רצה שישאלו אותו מה הילדים האלה מדברים על אונייה. לא היו	56
אוניות עבריות בזמנים ההם. ובערי אירופה השונות, ברוסיה. הוא לקח אותנו	57
איתנו לכל מקום. הוא הלך לחפש ספריות וספרים, והוא רצה שאנחנו נדבר	58
עברית בחנויות, ברחובות, ושישאלו מה זה, ושהילדים האחרים לא יכולים כבר	59
לשחק איתנו.	60
א' בראדון: אבל באיזה גיל זה היה שאתה יצאת לרחוב ויכולת לדבר עברית עם כל אדם,	61
ושמעת שאנשים מדברים עברית?	62
א' בן־יהודה: או, זה היה אני חושב בגיל כבר שמונה או תשע.	63
א' בראדון: ב־1905-1906?	64
א' בן־יהודה: כן, בערך. אחרי מות הרצל בעיקר. אבל אבא התנגד להמילים הלועזיות האלה	65
ולא־הגבול וא־אפשרות ההגבלה. אם מתירים ואם יתחילו לדבר בהמילים	66

הלטיניות או במילים משפות אחרות, מחוץ לפל שאלת ההיגוי והביטוי, אין	67
צורך אז בעברית. אין צורך לדבר בעברית. אם אפשר ללכת לקונצרט ולנסוע	68
באוטומוביל ולשלוח טלגרמה, למה דווקא עברית? למה נהיה, למה לנו שפה,	69
ומה, באותיות אשוריות לכתוב את הדברים האלה? הוא אמר שצריך ליצור	70
מילים עבריות לכל דבר. עד כמה שאפשר מן המקורות שלנו, ואם אין – מן	71
הלשונות השמיות, בפרט מן השפה הערבית שאז הייתה, עכשיו היא כבר שפה	72
מתה' כבר אי אפשר לקחת מן הערבית כי הערבית בעצמה עכשיו כל כך	73
מלוכלכת במילים לועזיות שאין כבר.	74
א' בראדון: בזמן ששיחקתם, הייתם צריכים מדי פעם לבוא אל אבא לשאול: אבא, איך	75
קוראים לזה? איך קוראים לזאת?"	76
א' בן־יהודה: כן, תמיד, תמיד. הילדים האחרים היו משתמשים במילים לועזיות, כמו שהיו	77
קוראים את הדברים בבית. אבל אנחנו תמיד שאלנו ואבא היה גם נותן לנו	78
עומס ידוע של מילים שהוא בינתיים חידש או אפילו מילים תנ"כיות שהוא	79
חידש את מובנן ושינה את מובנן לגמרי בכדי ל' בכדי לבאר את התנ"ך בדרך	80
אחרת. ואת המילים האלה הוא היה נותן לנו, הוא היה גם מפרסם אותן	81
בעיתוננו בשביל השוק, אבל בעיקר הוא השתמש בנו בילדים להחזיר אותן הן	82
לשוק, בין המבוגרים ובפרט בין הילדים. והילדים היו מביאים את המילים	83
האלה הביתה.	84
א' בראדון: אז איך הייתם עושים את הדבר הזה? משתדלים לדבר כך שהמילים האלה	85
תבואנה לידי ביטוי?	86
א' בן־יהודה: כן, היינו לפעמים בונים, יוצרים שיחה בכדי להשתמש במילה. ואבא לימד	87
אותנו איך, וגם כן...	88
א' בראדון: = למשל?	89
א' בן־יהודה: היינו גם כן מתקנים, היינו מתקנים לאחרים, אף על פי שבן־יהודה לא אהב	90
לתקן, הוא אמר: "מוטב שידברו עברית משובשת מאשר לא ידברו עברית."	91
מוטב עברית מקולקלת מאשר לועזית מן המדרגה הטובה ביותר והיפה ביותר.	92
למשל, כשהיינו, כשהיו באים אלינו אנשים, היינו למשל מכבדים אותם בכבוד.	93
לעולם לא אמרנו "בבקשה, לקחת", היינו אומרים "בכבוד". אם היו מציעים	94
לנו איזה דבר, לא היינו אומרים "תודה", אבל גם לא "חן חן". היינו אומרים	95
"ברצון". או "חן חן לא". ובכלל היינו משתמשים בכל פועל, בכל בנייני עם	96
התוספת של "נא". לא היינו אומרים למשל גפרורים אלא מדלֶקֶים. כן, לעולם	97
לא. מפני שאין יותר גפרורים, זה היה, ואבא שנה את המילה הזו מפני שהיא	98
הייתה תרגום מיידיש משוובלה. מגופרית. <שוופל>, כן? אנחנו היינו	99
אומרים מדלֶקֶים. גם כן למשל, לעולם לא אמרנו "תודה", היינו תמיד אומרים	100
"חן חן". עכשיו זה כבר הולך יותר ויותר ומתקבל, עד כדי כך שהיום נוהגים	101
לאמור "חן חן" רק בשכבות הגבוהות של החברה הגבוהה. לעולם לא אמרנו	102
למשל המילה "בבקשה", זה גם תרגום מיידיש, ביטה. או מגרמנית. תמיד	103

אמרנו "אנא". ואבא עמד על כך בכל תוקף להשתמש ב"אנא", אפילו אנא	104
באל"ף ואנה בה"א, כי ישנו גם בה"א, וגם בְּהִקְצוֹר "נא". הוא דרש שיחברו	105
את זה לכל הפעלים, בכדי שנהיה באמת אדיבים בכל הביטויים שלנו. נְבַקֵּשׁ	106
עם פועל, שנקשר את זה: בוא נא, נלך נא, שמעו נא, עשו נא, ראו נא.	107
מה בדבר המבטא הגרוני? האם אבא הקפיד שתהגו?	108
א' בראדון:	
לא, לא. הוא באמת רצה אבל הוא אמר שלפך צריך לעשות מאמץ מיוחד	109
ולהביא מורים תימנים ואחרים, אבל הוא ראה שזה לא ייתכן מפני שגם בזמנים	110
קדומים, הרבה מן האותיות הגרוניות לא בוטאו. בפרט שהיהודים שחזרו	111
ארצה באו מארצות מזרח אירופה, וְמִן הַמְעֶרֶב, ולא היו מסוגלים לבטא את	112
האותיות האלה. בן־יהודה השתדל בעצמו. אבל זה, הוא לא עמד על זה, ובכלל	113
בן־יהודה לא עמד על הדיוק בלשון. הוא לא עמד על הדיוק בדקדוק כי הוא	114
אמר: אל"ף, אין דקדוק עברי למעשה. והוא מאוחר מאוד, בזמנים קדומים לא	115
היה דקדוק עברי ובזמנים קדומים לא היה הניקוד. וכך היו הרבה מאוד מילים	116
אחרות גם בנוגע לצורכי אוכל, למשל, או ירקות. הוא אמר שהמילה חציל זה	117
לא נכון שמשתמשים היום חצילים, זה בְּדִינְגָן, וזה בא מן המילה התורכית	118
פתליגין, גם בשפות אחרות. או למשל הוא לא אהב את המילה בְּדוּרְהָ, הוא לא	119
אהב את המילה עגבנייה. הוא קבע לזה את המילה בְּדוּרְהָ, מפני שבכל השפות	120
זה בא מהמילה הצרפתית דווקא, פּוֹמְדוֹר. וברוסית אומרים פּוֹמִידוֹר. והוא	121
עשה את המילה בדוּרְהָ מִבְּדוּרְהָ, מהמילה הערבית שהיא גם כן מצרפתית	122
פומדור. אין להם פ"א אז זה בנדורה, פנדורה, פומדור. למשל את ה' את ה' מה	123
שקוראים היום מלפפון הוא קרא קישוא, ומה שקוראים קישואים זה קישוֹת,	124
והמלפפון הוא מה שקוראים במצרים בערבית לוֹפֶה, זה מין מלפפון, מין קישוא	125
כזה שגדל ואחר כך כשהוא מתייבש משתמשים בו לרחיצת כלים, לופה. זה דבר	126
ידוע. וזה בעברית המלפפון. פה נהגו לאמור טלגרמה ולא מְבַרְק. והמילה לא	127
נתקבלה, אלא בזמן האחרון ובמקרה. אבל בחייו היא לא נתקבלה ודווקא	128
המשיכו. הוא היה נוהג לאמור דואר, ולא פוסטה, אבל קודם אמרו פוסטה.	129
א' בראדון: האם השתמש במילה בול?	130
א' בן־יהודה: בול? כן. דווקא בול הוא אהב יותר מאשר תּוֹ. קודם השתמשו המקפידים על	131
טהרת הלשון, אינני יודעת מדוע היו אומרים תווי דואר. והוא דווקא אהב את	132
המילה בול, הוא בכלל עבד הרבה מאוד בשביל בול עברי בבתי הדואר של	133
אוסטרייה ואיטליה והגרמנים. הוא דאג לזה שידפיסו תוספת עברית על הבול.	134
א' בראדון: מה בדבר אימך, חמדה?	135
א' בן־יהודה: כן, היא אפילו התנגדה לאותיות הגרוניות. היא אמרה שזה יהפוך אותנו	136
למזרחיים במובן הלבנטיני של המילה, והיא לא רצתה כל כך שנדמה לתושבי	137
הארץ שהיו בזמן ההוא. אם כי ההיגוי, ההיגוי נדבק בנו דווקא מעוזרת עֶרְבִייה	138
שהייתה בבית עשרים וארבע שנים. משני טעמים: אל"ף, עוזרות יהודיות לא	139
רצו להיות בבית. הוא לא היה לפי המסורת וגם כן בגלל הדיבור העברי. ושנית,	140

בן־יהודה רצה להוציא ממנה, מן העוזרת, מילים ערביות לשם העברתן, הוא	141
היה אומר "בחזרה ללשון העברית", בפרט שמות של פירות וירקות וּמנהגים.	142
ושנית, הוא היה שולח אותה לשוק שהיא תפיץ את העברית החדשה וּבפרט	143
שמות לכל המצרכים שהיו נוהגים לקרוא לדברים או במילים ערביות או	144
במילים לועזיות גרמניות או צרפתיות.	145
על מלחמת השפות אני זוכר רק את שריפת הספרים על יד הקונסולֶה הגרמנית.	146
ושהקונסול הגרמני ד"ר שמידט יצא ושאל ודווקא פנה לבן־יהודה. הוא עמד	147
שם ואמר: "מה היהודים שורפים ספרים? <<אוטודפה>>?", אז בן־יהודה ענה	148
לו: "הם לא שורפים ספרים, הם שורפים את השפה הגרמנית". ואז אני רק זוכר	149
שאנחנו הילדים הבאנו, הערמנו את כל ספרי הלימוד שלנו.	150
א' בר־אדון: כן? מי השתתף בשריפה הזו, אתה זוכר?	151
א' בן־יהודה: כל הילדים שהיו מצד העברית, שהתנגדו לחברת העזֶרָה.	152
א' בר־אדון: מי מבין המורים היה שם?	153
א' בן־יהודה: אני חושב שרובם היו, היו מעטים מאוד שהלכו מצד הגרמנים.	154
הוא [אליעזר בן־יהודה] רצה גם כן לחזור לאותיות העבריות העתיקות. אבל	155
כנראה שלא, הוא הָרְגִישׁ עד איפה אפשר ללכת. הוא לא אהב את האותיות שלנו	156
של היום, מפני שהן אשוריות, הן אותיות האויב של עם ישראל, והוא לא ראה	157
מדוע אנחנו צריכים להשתמש בה, בפרט אחרי החזרה. והלוא המכבים ניסו	158
להחזיר את האותיות העבריות העתיקות שלנו, שהן באמת אבות הרומית	159
והיוונית ואפילו הסירילית.	160
א' בר־אדון: מה בדבר ניסיונו של איתמר בן־אב"י לכתוב באותיות לטיניות?	161
א' בן־יהודה: בן־יהודה הסכים לפך. מפני שהוא אמר שהאות הלטינית היא יותר עברית מן	162
האות האשורית. וּבן־יהודה חשב שזה גם יקל מאוד להפוך את הלשון העברית	163
ללשון בין־לאומית. לא רק לעברים ולעם היהודי אלא שאולי זה יהיה תהיה	164
אפשרות להשתמש בה בתור שפה בינלאומית.	165
א' בר־אדון: הזכרת את המבטא הגלילי. האם היה לך מגע עם המבטא הזה של הזבובים?	166
א' בן־יהודה: כן, היה לנו על ידי המורה אפשטיין. הוא ניסה להחדיר את זה על ידי קשריו	167
עם בן־יהודה וכריכותו אחריו, אם אפשר לאמור כריכותו. הוא ניסה, הוא רצה,	168
לנטוע את הזרע הזה בבית בן־יהודה, שלפחות חלק מהילדים ידברו כך. אבל	169
זה...	170
א' בר־אדון: חלק, כמה מהילדים שלכם?	171
א' בן־יהודה: כן, בוודאי. הוא [אליעזר בן־יהודה] אמר דווקא בסוף ימיו שבעתיד תהיינה שתי	172
הברות. מה שקוראים הספרדית היא כבר לא תהיה ספרדית מפני שזאת היא	173
העברית. אין הברה ספרדית הוא אמר. בזמן שהלשון חייתה ובוטאה בהגה	174
הספרדי, הוא אמר שאין יותר ספרדית. יש כל מיני הברות. יש הברה צרפתית	175
וערבית ותימנית ואשכנזית, גרמנית, רוסית. כל אלה שדוברים עברית והם	176
יוצאים מאיזה ארץ, הם מושפעים מן ההיגוי של אותה הארץ, אבל ספרדית	177

אזלה. ראשית כבר לא הייתה ספרד מהמובן היהודי והעברי, לא היו יהודים	178
ספרדים עוד. והוא היה אומר, וזה באמת אולי כך יהיה, הוא היה אומר	179
שההברה האשכנזית, תישאר בתפוצה.	180